

Stratēģiskās kultūras loma Polijas ārpolitikā pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām

Ieva Arbidāne

*Rīgas Stradiņa universitāte, Doktorantūras nodaļa, Latvija
010331@rsu.edu.lv*

Kopsavilkums

Pētījumā analizēta stratēģiskās kultūras loma Polijas ārpolitikā pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām. Balstoties uz neoklasiskā reālisma autoru atziņām, darbā definēts stratēģiskās kultūras jēdziens. Polijas stratēģisko kultūru ietekmēja tās atrašanās starp Vāciju un Krieviju, 18. gadsimta notikumi, kuru dēļ Polija tika dalīta trīs reizes, kam sekoja 123 nebrīves gadi, un Otrais pasaules karš. To ietekmēja ne tikai vēsturiskā pieredze, bet arī divu pagājušā gadsimta pirmās puses politiķu Romāna Dmowska un Juzefa Pilsudska uzskati par Polijas ārpolitiku un tās vietu starptautiskajā sistēmā. J. Pilsudska tēlam Polijas politiskajā dzīvē pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām tiek pievērsta īpaša uzmanība, jo pie varas esošā politiskā partija "Likums un taisnīgums" to aktīvi izmanto savā retorikā.

Vēsturiskā pieredze ir viens no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē Polijas stratēģisko kultūru, tāpēc pīlāri, uz kuriem būvēta Polijas stratēģiskā kultūra, paliek nemainīgi un balsta Polijas nacionālās intereses. Šie pīlāri ir neatkarība, suverenitāte un drošība. Politiskie spēki, kuri nāk pie varas un mainās, Polijas stratēģisko kultūru ietekmē mazāk.

Atslēgvārdi: Polija, stratēģiskā kultūra, Jaroslavs Kačiņskis, Romāns Dmovskis, Juzefs Pilsudskis.

Ievads

Polijas, tāpat kā citu valstu, ārpolitiku un drošības politiku pēc neatkarības atgūšanas noteica starptautiskā vide. Eiroatlantiskā dimensija kļuva par vienu galvenajām Polijas ārpolitikas prioritātēm, jo iestāšanās NATO un Eiropas Savienībā tai deva iespēju atgriezties Eiropas politikā. Eiropas Savienības jautājumi izraisīja un turpina izraisīt diskusijas, kā arī par tiem pastāv viedokļu dažādība politiskajā vidē, turpretī drošības prioritāte paliek nemainīga. Ģeopolitika un pastāvīgas drošības dilemmas pagātnē radījušas stratēģiskās intereses, kurās dominē valsts brīvība un suverenitāte. Polijas vēsturei un strāvojumiem, kuri pārstāv dažādus skatījumus uz Polijas ārpolitikas attīstību un tās vietu starptautiskajā sistēmā, ir nozīmīga ietekme uz mūsdienu Polijas ārpolitiku un drošības politiku.

Parlamenta vēlēšanās, kuras notika 2015. gadā, varas grožus pārņēma Jaroslava Kačiņska (*Jarosław Kaczyński*) vadītā partija "Likums un taisnīgums" (*Prawo i Sprawiedliwość*, turpmāk tekstā – PS), un tas raisīja diskusiju par Polijas ārpolitiku. 2015. gada parlamenta vēlēšanu iznākums Polijas politikā atšķīrās no ierastajiem rezultātiem pēc 1990. gada, proti, izveidojās situācija, ka viena partija var izveidot valdību, nepiesaistot citas partijas. Diskusijas par iespējamām iekšpolitiskajām un ārpolitiskajām izmaiņām Polijā pēc PS nākšanas pie varas gan radās, un tās veicināja vairāki apstākļi: pirmkārt, PS kopā ar citiem politiskajiem spēkiem jau 2005. gadā veidoja valdību, taču neveiksmīgi; otrkārt, tika apspriesta partijas priekšvēlēšanu programma un PS politiķu pirms vēlēšanām paustie viedokļi.

Stratēģiskās kultūras jēdziens. Starptautiskās sistēmas un sistēmisko stimulu loma valsts ārpolitikas veidošanas procesā ir ietekmīgākā, tomēr nedrīkst novērtēt par zemu arī vienības līmeņa mainīgo lomu, kas ietekmē notikumu gaitu. Stratēģiskās kultūras jēdziens un valsts īstenotā politika tika skaidrota 20. gadsimta 70. gados Džeka Snaidera (*Jack Snyder*) definīcijā, kas vairāk bija attiecināma uz tā laika situāciju un pasaules kārtību, taču laika gaitā šis jēdziens tika transformēts.

Neoklasiskā reālisma pārstāvis Stīvens Lobels (*Steven E. Lobell*) izdala četrus vienības līmeņa mainīgos: līdera personību, stratēģisko kultūru, valsts un sabiedrības attiecības, valsts institūcijas. Pēc S. Lobela domām, stratēģiskā kultūra ir vienīgais iekšpolitiskais faktors, kas ietekmē to, kā tiek uztverti sistēmiskie stimuli, kā notiek lēmumu pieņemšanas process un kā tiek īstenota politika, turpretī līdera personība ietekmē tikai uztveri un valsts un sabiedrības attiecības un to, kā valsts institūcijas ietekmē lēmumu pieņemšanas un politikas īstenošanas procesu. Stratēģiskā kultūra vai kolektīvās cerības veido politisko līderu, sabiedrības elites un visas sabiedrības stratēģisko izpratni. Īstenojot socializāciju un noteikumu un normu institucionalizāciju, šie kopīgie pieņēmumi un cerības dziļi iesakņojas un ierobežo valsts uzvedību un rīcības brīvību, nosakot, kāda stratēģiskā izvēle ir pieņemama un kāda nav [9].

Valsts stratēģiskā kultūra veidojas un var tikt pārveidota laika gaitā. To veido un ietekmē valdība, vēsturiskie notikumi vai uzvarošā lielvara, kā arī dominējošā ideoloģija un nacionālisma pakāpe. Dominējošā ideoloģija, kas var iespaidot valsts attieksmi starptautiskajās lietās un vēlmi lietot spēku, un nacionālisma pakāpe ir svarīgs stratēģiskās kultūras komponents. Nacionālisma kultūra, kas veicina personīgo upurēšanos, lai atbalstītu valsti, var veicināt mobilizāciju, lai atbalstītu nacionālo drošību. Stratēģiskā kultūra var ierobežot elites spēju stratēģiski pielāgoties sistēmiskām izmaiņām, t. i., valdošā elite var nonākt stratēģiskās kultūras slazdā, ja noteiktās prioritātes tobrīd nav aktuālas, jo ir mainījusies starptautiskā vide vai aktori un to uzvedība. Tajā brīdī valsts īsteno politiku, kura apdraud tās galvenās drošības intereses, jo stratēģiskā kultūra var novērst no reaģēšanas uz aktuāliem ārējiem izaicinājumiem. Pat ne tik sarežģītās situācijās stratēģiskā kultūra veido nacionālās politikas izvēli un to ierobežo [9].

Kopumā stratēģiskā kultūra ir dziļi iesakņojusies priekšstati un koncepcijas par valsts ārpolitiku un drošības politiku, kas ietver virkni savstarpēji saistītu pārliecību, normu un pieņēmumu.

Darba mērķis un metode

Pētījuma mērķis ir izpētīt Polijas stratēģiskās kultūras dominējošos strāvumus un tās lomu Polijas ārpolitikā pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām.

Darba izstrādē tika lietota kvalitatīvā pētījuma metode.

Rezultāti

Polijas stratēģiskā kultūra veidojās uz sāpīgas sakāves pieredzes – Polija bija reālpolitikas upuris. Par to liecina Jaltas konferences rezultāti, proti, Polija piedzīvoja sabiedroto nodevību un nonāca PSRS ietekmes sfērā. Tādējādi valsts stratēģiskās kultūras pamatā ir Polijas neatkarības aizsardzība, kas noveda valsti pie atlantisma politiskās teorijas (tikai ASV, īstenojot NATO 5. pantu, spēš aizsargāt Polijas drošību), tā sāka lietot spēku, kļuva par uzticamu sabiedroto, kā arī lika uzsvartu uz principu “neko par mums bez mums” [2]. Pēc 1989. gada Polijas valdība bija ieinteresēta tikai saņemt ievērojamas drošības garantijas, noraidot visas alternatīvas, ko piedāvā kolektīvās drošības vienošanās. Polijai izdevās panākt iecerēto, un 1999. gadā Polija kļuva par NATO dalībvalsti.

Arī ārējie faktori, starptautiskā vide, kas izveidojās, beidzoties aukstajam karam un PSRS sabrukumam, ietekmēja Polijas stratēģiskās kultūras veidošanos [1]. Atšķirībā no II republikas starpkaru periodā III republiku¹ ieskāva daudz draudzīgākas valstis. Pēc 1989. gada valdības princips ārpolitikā bija atgriešanās Eiropā, un 1990. gada sākumā Polija sāka savu virzību uz ES un NATO. Polijas iestāšanās

¹ Polijas I republika pastāvēja no 1569. līdz 1795. gadam, II republika – no 1918. līdz 1939. gadam un III republika – no 1989. gada.

ES tika novērtēta kā savienošānās ar Rietumiem. Šis proeiropeiskais kurss tika uzskatīts par valsts suverenitātes un neatkarības stiprināšanu, nevis vājināšanu. Līdz 20. gs. 90. gadu beigām pretrunu šajā jautājumā nebija. Otrā pasaules kara pieredze vedināja uz to, ka Polijai jāpievienojas uzticamai aliansei, kas varētu piedāvāt nopietnas drošības garantijas un kas lietotu spēku, ja rastos nepieciešamība. NATO vislabāk atbilda šiem kritērijiem. Polija centās pievienoties arī ES, kas veicinātu mieru un labklājību.

Kad tika nodrošināta dalība NATO un ES, Polijas ārpolitikā tika atšķirta jauna nodaļa. Politikā, kuri pēc 1989. gada valstī atradās pie varas, neatkarīgi no tā, kuru politisko spēku viņi pārstāvēja, konsekventi realizēja mērķi atgriezties Eiropā un kļūt par daļu no eiroatlantiskās struktūras.

Lielākajai Eiropas valstu daļai stratēģiskās kultūra veidojās Otrā pasaules kara laikā un aukstā kara sākuma gados. Polijas stratēģiskā kultūra nav izņēmums. Arī to būtiski ietekmēja un turpina ietekmēt vēsturiskie notikumi. Astoņpadsmitā gadsimta beigās Polija tika trīs reizes dalīta, kas atstāja ārkārtīgi traģisku ietekmi uz Polijas vēsturi. Simt divdesmit trim nebrīves gadiem bija tālejošas sekas Polijas stratēģiskās kultūras attīstībā.

Ne tikai vēsturiskā pieredze, bet arī ģeopolitiskā situācija, atrašanās starp Vāciju un Krieviju, veidoja tās stratēģisko kultūru. Polijas ārpolitiku, drošības politiku un stratēģisko kultūru ietekmēja II republikas politiķu Juzefa Pilsudska (*Józef Piłsudski*, 1867–1935) un Romāna Dmovska (*Roman Dmowski*, 1864–1939) idejas un uzskati par Poliju un tās vietu starptautiskajā sistēmā [1]. J. Pilsudskis bija politiskā ideālisma piekritējs. Viņš uzskatīja, ka Krievija ir Polijas neatkarības galvenais drauds. Šī pārņemība ar Krieviju bija cēlonis tam, ka nacistiskā Vācija tika pārāk zemu novērtēta. J. Pilsudskis ticēja, ka uzbrukums Polijai ir iespējams tikai no austrumiem, bet ne no rietumiem. Savukārt R. Dmovskis atbalstīja politisko realismu un uzskatīja, ka Polijai vajadzētu būt alianšē ar Krieviju pret Vāciju. Vēl R. Dmovskis uzskatīja, ka etniski vienotā valstī visas pārējās kultūras jāasimilē [2], bet J. Pilsudskis uzlūkoja Poliju kā politisku un federālu projektu, kas akcentē tās multinacionālo un multiethnisko raksturu [5]. Federālas Polijas aktualitāte zuda pēc Otrā pasaules kara un neatjaunojās arī pēc PSRS sabrukuma, jo starptautiskā sistēma un Eiropa kopumā pārdzīvoja krasas izmaiņas. Polijas varenība un daudzveidība² tika zaudēta jau 18. gadsimta beigās un nekad vairs netika atjaunota. J. Pilsudskim un R. Dmovskim bija atšķirīgs viedoklis par attiecībām ar kaimiņvalstīm un iekšpolitiskajiem jautājumiem, tomēr viņi bija vienprātīgi, ka nepieciešama bezkompromisa nostāja par Polijas valsts neatkarību un tās robežu aizstāvēšanu pret ārējiem draudiem.

Polijas stratēģiskās kultūras pamatā ir dilemma – tā ir Polijas atrašanās starp Vāciju un Krieviju. Tā atstāj dramatiskus ietekmi uz Polijas kā suverēna aktora identitāti, kopš 18. gadsimtā valsts zaudēja savu lielvaras lomu. Balstoties uz savu vēsturisko pieredzi, Polija ar bažām vērtē iespējamus riskus un agresijas izpausmes no tuvākajiem kaimiņiem. Vēsturiskā atmiņa aizvien ir dzīva, ietekmējot to, kā tiek uztvertas abas valstis. Galvenokārt tas attiecas uz Krieviju, mazāk – uz Vāciju, jo tā spēja atzīt pagātnē pieļautās kļūdas. Piemēram, atšķirībā no Vācijas vai Japānas stratēģiskās kultūras, kas Otrā pasaules kara rezultātā būtiski mainījās, Polijas stratēģiskā kultūra saglabā nepārtrauktību, kaut arī tajā ir vērojamas izmaiņas. Nepārtrauktība saglabājas jautājumā, kā tiek uztverta Krievija [7], savukārt izmaiņas vērojamas tajā, kā tiek uztverta Vācija [5]. Polijas un Vācijas attiecībās vērojams progress, jo šīs attiecības būtiski ietekmēja Vācijas nostāja, uzņemoties atbildību par Otrā pasaules karu, kā arī Vācijas atbalsts Polijas dalībai NATO un ES.

Taču pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām, kad pie varas nāca PS partija, attiecības ar Vāciju kļuva vēsākas. Tās ietekmēja partijas skeptiskā nostāja pret ES galveno lēmumu pieņēmeju valstu diktātu, ar ko pārējām dalībvalstīm ir jāsadzīvo. Attiecībās ar Krieviju kopš Ukrainas konflikta un Krimas aneksijas Polija ir aktīvi iesaistījusies procesos, kas mazinātu Krievijas agresiju un tās mēģinājumus reģionā kopumā. Polijas attiecības ar Krieviju daudz smagāk tika iedragātas vēl 2010. gadā, kad avarēja Polijas prezidenta Leha Kačiņska (*Lech Kaczyński*) lidmašīna Tu-154 M un bojā gāja prezidents, kā arī vēl 95 cilvēki – valsts vadības, bruņoto spēku, garīdzniecības un sabiedrības pārstāvji. Pirms šī notikuma Polijas premjerministra Donalda Tuska (*Donald Tusk*) valdība mēģināja veidot ciešākas un draudzīgākas attiecības ar Krieviju, taču tās būtiski ietekmēja lidmašīnas katastrofas sekas. Tomēr politisko spēku – Pilsoniskās platformas (*Platforma Obywatelska*, turpmāk tekstā – PO) un PS – attieksme pret aviokatastrofu bija atšķirīga.

² Polijas robežas vēstures gaitā daudzkārt mainījušās. Valsts daudzveidību noteic gan atšķirīgie ģeogrāfiskie apstākļi, gan teritorijas daļu attīstības atšķirības, kuras saistītas ar vēsturiskajiem notikumiem.

To ietekmēja arī emocionālais faktors, jo J. Kačiņskis zaudēja ne tikai Valsts prezidentu un partijas biedru, bet arī savu dvīņubrāli. Diskusijas par Smoļenskas aviokatastrofu tika atjaunotas pēc PS nākšanas pie varas. Jaunākā informācija, ko paziņojuši Polijas izmeklētāji, ir šāda: “2010. gadā Smoļenskā avarējušās Polijas prezidenta lidmašīnas kreiso spārnu iznīcināja sprādziens, kas noticis lidmašīnā. Izmeklētāji paziņojuši, ka sprādzienam lidaparātā bijuši vairāki avoti un ka Krievijas gaisa satiksmes kontrolieri apzināti maldinājuši Polijas pilotus par lidmašīnas atrašanās vietu, tuvojoties skrejceļam” [4].

Pēc 2015. gada parlamenta vēlēšanām, kad pie varas nāca PS, atkal parādījās diskusijas par Polijas ārpolitiku un valsts vietu starptautiskajā politikā. Polijas politiskajā vēsturē pēc neatkarības atjaunošanas tas bija unikāls gadījums, ka viena partija ieguva tik daudz balsu, lai izveidotu valdību, nepiesaistot citus politiskos spēkus. Jāpiebilst, ka pirmo reizi diskusijas par Polijas nākotni radās 2005. gadā, kad PS pēc parlamenta vēlēšanām veidoja valdību kopā ar citiem politiskajiem spēkiem. Toreiz pastāvēja bažas, ka pēc PS nākšanas pie varas Polija nostāsies pie radikālu reformu sliekšņa. Tobrīd diskusijās atgriezās arī II republikas laika retorika, debates un simboli. No 2005. līdz 2007. gadam PS īstenoja ciešu sadarbību ar ASV, virzot priekšplānā valsts nacionālās intereses, tajā pašā laikā tā centās nostiprināt Polijas pozīcijas ES institūcijās, kritiski vērtējot Vācijas vēsturisko un mūsdienu lomu Eiropas politikā. Ziemeļeiropas gāzes vada būvēšanas jautājumā Polija negatīvi vērtēja Vācijas un Krievijas attiecības, lielu uzmanību pievēršot sadarbībai ar Austrumeiropas un Dienvidkaukāza valstīm, jo īpaši – ar Ukrainu un Gruziju, kā arī ar Višegradas valstīm³ [3].

2005. gadā PS veidoja koalīciju kopā ar citiem politiskajiem spēkiem. Tā bija konfliktu pārņemta valdība, tādēļ tā nespēja turpināt savu darbu un toreizējais Polijas prezidents L. Kačiņskis 2007. gada septembrī paziņoja par parlamenta ārkārtas vēlēšanām. Par spīti tam, ka pirmie signāli bija jau 2005. gadā, par robežu tiek uzskatīts 2015. gads, jo šī parlamenta sasaukuma laikā PS var īstenot savu politiku un redzējumu par Polijas vietu Eiropas politiskajā kartē, neatskatoties uz citiem koalīcijas partneriem. Vienīgais izaicinājums ir partijas iekšienē esošie dažādie uzskati par vairākiem jautājumiem.

Kopš 2007. gada, kad koalīciju veidoja PO un Polijas Zemnieku partija (*Polskie Stronnictwo Ludowe*, turpmāk tekstā – PSL), tika realizēta eiropeiskāka politika – Polija tuvinājās Vācijai un mēģināja veidot pāreju ciešākai sadarbībai ar Krieviju. Pēc traģiskās aviokatastrofas pie Smoļenskas, kur gāja bojā toreizējais Polijas prezidents L. Kačiņskis, par Polijas prezidentu kļuva PO pārstāvis B. Komorovskis un Polijas ārpolitika un drošības politika kļuva daudz racionālāka un līdzsvarotāka.

Atgriežoties pie pašreizējās situācijas vērtējuma, jāuzsver, ka lielākās izmaiņas Polijas valdības retorikā ir par ES. Valdība apgalvo, ka tā nav gatava pakļauties Briseles, Berlīnes vai Parīzes spiedienam. Tādējādi mazinās sadarbības kapacitāte Veimāras trīsstūra⁴ ietvaros, toties aktīvāka kļūst sadarbība Višegradas ietvaros.

PS Polijas sabiedrību definē pēc etniskā un reliģiskā principa, identificējot to ar Romas Katoļu baznīcu. Pēc PS pārstāvju domām, galvenais nacionālās identitātes, morāles, tiesiskuma un valsts avots ir baznīca [8]. Savukārt PS atbilde jautājumā par Rietumu multikulturālismu meklējama Polijas ārlietu ministra Vitolda Vaščikovska (*Witold Waszczykowski*) izteikumā, kurā viņš to apraksta kā “kultūru un rasu maisījumu”, kam “nav nekā kopīga ar poļu tradicionālajām vērtībām” [12]. Šeit parādās R. Dmovska ietekme un skatījums uz Polijas sabiedrību kopumā – viņš, kā zināms, atbalstīja etniski vienotu Poliju. J. Kačiņskis, stāvot pie J. Pilsudska pieminekļa, Polijas Neatkarības dienas priekšvakarā teica: “[.] Juzefa Pilsudska piemēram ir jābūt tam, kas mūs uzrunās, kas veidos mūsu pienākuma sajūtu un pārliecību, ka pat neiespējamais reiz kļūst iespējams, ka mēs varam uzvarēt, neskatoties ne uz ko – ne uzbrukumiem, ne spiedienu” [10]. J. Kačiņskis atsaucās ne tikai uz J. Pilsudski, tovakar tika pieminēts arī R. Dmovskis un viņa politikas koncepcija, kurā noraidīta kapitulācija un jebkāda vienošanās, kura nav valsts interesēs. J. Pilsudska un R. Dmovska pieminēšana vienuviet – vēl jo vairāk, ja to dara pie varas esošās partijas vadītājs un tas tiek darīts 11. novembra (Neatkarības dienas) priekšvakarā, – apliecina, ka abu personību ietekme uz Polijas ārpolitiku, tās stratēģisko kultūru ir ievērojama.

³ Višegradas valstis ir valstu grupa, ko veido Polija, Ungārija, Čehija un Slovākija. Višegradas grupa tika izveidota 1991. gada 15. februārī.

⁴ Veimāras trīsstūris tika izveidots 1991. gadā, lai veicinātu Polijas integrāciju eiroatlantiskajās struktūrās. Tā dalībnieces ir Vācija, Francija un Polija.

Vienā no pēdējiem publiskajiem izteikumiem par J. Pilsudski J. Kačiņskis norādīja, ka gan viņš, gan viņa brālis Lehs Kačiņskis uzskata sevi (protams, daļēji, jo ir fundamentāli atšķirīgi apstākļi) par J. Pilsudska domas turpinātājiem. J. Kačiņskis pieminēja arī brāļa Leha uzskatus par to, ka J. Pilsudskis sākotnēji ticējis demokrātijai, ka viņš nav bijis diktators [13]. PS partijas vadītājs savā retorikā vairākkārt atsaucās uz J. Pilsudski, norādot, ka ir viņa domas turpinātājs. Turklāt, kad L. Kačiņskim tika jautāts, kā viņš rīkotos 1926. gada maijā, viņš norādīja, ka atbalstītu J. Pilsudski, ņemot vērā draudu lielumu un politiskās tendences tā laika Eiropā [10]. Šāds J. Pilsudska personības un pieņemto lēmumu vērtējums norāda, ka J. Kačiņskis, līdzīgi kā brālis, atbalsta viņa īstenoto politiku un nepieciešamības gadījumā rīkotos līdzīgi. 1926. gada maijā Polijā notika valsts apvērsums, kura rezultātā J. Pilsudskis ar saviem sekotājiem, kas bija neapmierināti ar valsts vadības realizēto politiku un uzskatīja, ka izveidojusies situācija valstī ir nestabila, panāca valsts prezidenta un ministru prezidenta atkāpšanos.

Ārpolitikā J. Pilsudskis uzskatīja, ka, no vienas puses, jāturas pie līdzsvarotības politikas attiecībās ar Vāciju un Krieviju, bet, no otras puses, viņš loloja ideju par Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu aliansi. Analizējot J. Kačiņska un PS partijas pārstāvju retoriku, redzams, ka Polijas ārpolitikas prioritātes ir sadarbība ar Višegradas grupu un Baltijas valstīm, kā arī Triju jūru iniciatīva. Patlaban, piemēram, Veimāras trīsstūrī Polijas sadarbība ar Vāciju un Franciju, kas bija prioritārā reģionālās sadarbības platforma, pēc PS nākšanas pie varas zaudēja savu nozīmīgumu, ja salīdzina to ar PO valdības prioritātēm. PO un PSL valdības laikā lielāka uzmanība tika veltīta Veimāras trīsstūra valstu sadarbībai, ko D. Tuska partija toreiz uzskatīja par veiksmīgu platformu, lai kopā ar Vāciju un Franciju pastiprinātu Polijas lomu ES politikā. Vācija un Francija ir galvenās lēmumu pieņēmējas ES. Brīdī, kad pie varas nāca PS, toreizējais Polijas ārlietu ministrs V. Vaščikovskis, tiekoties ar Vācijas ārlietu ministru, lai pārrunātu sadarbību Veimāras trīsstūra ietvaros, norādīja, ka abas valstis ir vienisprātis par sadarbības nepieciešamību, taču tajā ir viena neatbilstība, proti, Polija vēlas, lai ne tikai notiktu periodiskas tikšanās, bet būtu arī patiesas konsultācijas, kurās izstrādātu kopēju stratēģiju un vienotu politiku pirms svarīgiem notikumiem [6]. Šāds paziņojums liecināja, ka pašreizējā Polijas valdība ir gatava veidot ciešākas attiecības ar Vāciju tikai gadījumā, ja Polija tiks uztverta kā līdzvērtīga partnere.

Savukārt reģionālā platforma ir tas ārpolitiskais virziens, kurā Polijai ir plašas iespējas kļūt par reģiona līderi: Višegradas valstu sadarbībā Polijas potenciāls ir neapstrīdams; attiecībās ar Baltijas valstīm pēc Krievijas agresijas Ukrainā ir aktualizēti drošības jautājumi un sadarbība šajā jomā; Triju jūru iniciatīva ir 2016. gadā Polijas un Horvātijas radītais kopprojekts.

Mūsdienīgu Polija, no vienas puses, ir līdzīga tai Polijai, kādu vēlējās redzēt R. Dmovskis. Polija nav multinacionāls un multietniskais federāls projekts, par kādu to gribēja izveidot J. Pilsudskis. Taču, no otras puses, starptautiskā vide kopš Pilsudska un Dmovska laikiem ir ļoti mainījusies, un abu pagājušā gadsimta otrās puses valstsvīru redzējums par Poliju Eiropā mūsdienās vairs nav tik aktuāls. Šodien var runāt par strāvājumu ietekmi uz mūsdienīgu politiķiem, kuri izvēlas sev tīkamākas vēsturiskās personības savas politikas pamatošanai. Lielāko Polijas stratēģiskās kultūras daļu ietekmē vēsturiskā pieredze (Polijas dalīšana 18. gadsimtā, sakāve Otrā pasaules kara sākumā un kļūšana par PSRS satelītvalsti pēc Otrā pasaules kara). Šī atmiņa ir dzīva un nosaka mūsdienīgu Polijas valstsvīru uzvedību. Lai gan ārpolitiskās prioritātes un iekšpolitiskie lēmumi ir atšķirīgi, Polijas valstsvīri gan pagājušā gadsimta sākumā, gan mūsdienās ir vienoti savos uzskatos par neatkarīgu un suverēnu Polijas valsti. Protams, īstenotā politika tiek pakļauta pie varas esošo politiķu uztverei par notiekošo, tāpēc viņu uzskati ietekmē stratēģisko kultūru. Tomēr nedrīkst apgalvot, ka citu politiķu nākšana pie varas maina Polijas stratēģiskās kultūras būtību. Tiesa, atšķiras veids, kā dažādi politiskie spēki, esot pie varas, nonāk līdz rezultātam.

Gan PO, gan PS mērķis bija un ir panākt, lai Polijas ietekme Eiropas politikā palielinās. PO, kā jau tika minēts, centās ciešāk sadarboties ar galvenajām lēmumu pieņēmējām, lai palielinātu ietekmi ES politikā, savukārt PS izmanto citus veidus. PS skaidri norāda, ka citas ES valstis (ar to domājot Vāciju un Franciju) nenoteiks Polijas lēmumus. Kā piemēru var minēt obligātās patvēruma meklētāju sadales kvotas, ko PO un PSL valdība bija gatava pieņemt, bet PS valdība nepieņēma, kritizējot iepriekšējo valdību par pārlietu pakļaušanos Vācijai.

Secinājumi

Mūsdienu Polijas stratēģisko kultūru veido tās vēsturiskā pieredze un vide pēc neatkarības atgūšanas. Starptautiskā sistēma pēc aukstā kara beigām pārveidojās, un tā bija diezgan draudzīga valstīm, kuras tikko uzsākušas savu demokrātijas ceļu pēc 50 gadu ilga pārtraukuma. Valdību maiņa ietekmē Polijas ārpolitiku, tomēr būtu nepareizi apgalvot, ka Polijas stratēģiskā kultūra krasi mainās. Katrai Polijas valdībai pamatvērtības ir neatkarīga, suverēna un droša valsts. Lai gan pašreizējā Polijas valdība tiek kritizēta par izmaiņām iekšpolitiskos jautājumos, tomēr drošības jautājumi Polijas politiskajā dienaskārtībā joprojām ir prioritāri, un iepriekšējās valdības iniciatīvas tiek konsekventi turpinātas (lai gan atšķirībā no iepriekšējās valdības PS valdība kritiski vērtē ES efektivitāti un Vāciju, Franciju kā galvenās lēmumu pieņēmējas). Polijas iniciatīvas drošības jomā tika izteiktas kā priekšlikumi, kurus Polija piedāvāja NATO Varšavas samita laikā 2016. gada jūlijā.

Drošības situācija Eiropā mainījās Ukrainas konflikta eskalācijas un Krimas pussalas aneksijas dēļ. Polijas ieinteresētība Austrumeiropas reģiona drošībā ir saistīta ar to, ka Krievijas un Baltijas valstu konflikta gadījumā tiktu skarta visa šī Eiropas daļa, arī Polija. Tomēr Polijas centienos palīdzēt Ukrainai ir redzams J. Pilsudska mantojums (viņš iestājās par Ukrainas un Baltkrievijas tuvināšanu Eiropai un Rietumu vērtībām). Polija aktīvi iesaistās šajos procesos, arī Austrumu partnerības ietvaros. Par spīti aktīvām darbībām un iniciatīvai Ukrainas konflikta sākumā Polijai, līdzās Vācijai un Francijai, neizdevās iegūt vēlamo ietekmi uz lēmumu pieņemšanas procesu krīzes risināšanā. Šis fakts arī atspoguļo stratēģisko kultūru atšķirību un uztveres atšķirības ES. Lai gan Polija pirms ceturtdaļgadsimta meklēja aliansi, kura sniegtu nepieciešamās drošības garantijas, tomēr pašreiz Polija ne tikai paļaujas uz NATO 5. pantu, bet savas kapacitātes ietvaros pati aktīvi iesaistās NATO austrumu robežas stiprināšanā. 2016. gadā pieņemtajā lēmumā par četrus daudz nacionālu kaujas grupu izvietošanu Baltijas valstīs un Polijā noteikts, ka Kanāda uzņemas galvenās valsts pienākumus multinacionāla bataljona kaujas grupā Latvijā. Kopā ar Kanādu savus bruņotos spēkus uz Latviju nosūtīja arī Polija un Višegradas valstis, rotācijas kārtībā nodrošinot Baltijas reģionā to klātbūtni.

Pašreizējā Polijas valdība ir ieinteresēta ne tikai drošības jomā, bet arī reģionālajā sadarbībā. Višegradas grupa un Baltijas valstu reģions ir Polijas prioritātes. Sadarbība drošības jomā var stiprināt valstu attiecības, iespējams, atrodot arī jaunas sadarbības iespējas.

Strategic Culture Role in Poland's Foreign Policy after 2015 Parliamentary Elections

Abstract

The research covers the topic of Poland's strategic culture and its development over time. At the beginning, the concept of strategic culture is defined based on the works of neoclassical realism authors. The strategic culture of Poland was affected by the location of the country between Germany and Russia, the events of the 18th century, when Poland was divided three times, and the World War II. Poland's strategic culture has also been influenced by the views of politicians of the first half of the last century, Roman Dmowski and Józef Piłsudski. The image of J. Piłsudski after the 2015 parliamentary elections in Poland's political life has intensified; the current government use it actively in their rhetoric. Historical experience is the key factor that has an influence on Polish strategic culture. Therefore, the pillars on which the strategic culture of Poland is built have unchanged. They are the national interests of Poland: independence, sovereignty and security. Politicians who come to power have less impact on the Polish strategic culture.

Keywords: Poland, strategic culture, law and justice, Jarosław Kaczyński, Roman Dmowski, Józef Piłsudski.

Literatūra

1. Brooke, A. 1967. *Poland's Politics: Idealism vs. Realism*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Chappell, L. 2009. Differing member state approaches to the development of the EU Battlegroup Concept: implications for CSDP. *European Security*. 18(4).
3. Cziomer, E. 2015. *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Polski po 1989 roku*. Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.
4. Kūrēns, M. 2018. Polijas izmeklētāji: Smoļenskas aviokatastrofa notikusi sprādziena dēļ. *Latvijas Sabiedriskie Mediji*. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/polijas-izmekletaji-smolenskas-aviokatastrofa-notikusi-spradziena-del.a263914/> [sk. 15.01.2018.].
5. Longhurst, K., Zaborowski, M. 2007. *The New Atlantist Poland's Foreign un Security Policy Priorities*. London: The Royal Institute of International Affairs.
6. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. 2016. Waszczykowski i Steinmeier za aktywnym Trójkątem Weimarskim. *Rzeczpospolita Polska Ministerstwo Spraw Zagranicznych*. Iegūts no: http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/waszczykowski_i_steinmeier_za_aktywnym_trojkatem_weimarskim [sk. 11.11.2017.].
7. Płociński, M. 2017. Sławomir Dębski: Dajmy Łukaszence pole manewru. *Rzeczpospolita*. Iegūts no: <http://www.rp.pl/Plus-Minus/301129906-Slawomir-Debski-Dajmy-Lukaszence-pole-manewru.html> [sk. 20.12.2017.].
8. Program PiS. 2014. Warszawa: Prawo i Sprawiedliwość.
9. Ripsman, N. M., Taliaferro J. W. and Lobell, S. E. 2016. *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press.
10. Telewizja Polska. 2017. Jarosław Kaczyński o Piłsudskim: Uważaliśmy się z bratem za kontynuatorów jego myśli. *TVP Info*. Iegūts no: <https://www.tvp.info/35094947/jaroslaw-kaczynski-o-pilsudskim-uwazalismy-sie-z-bratem-za-kontynuatorow-jego-mysli> [sk. 20.12.2017.].
11. Urbanek, G. 2016. Józef Piłsudski, Roman Dmowski, papież i Żołnierze Niezłomni – autorytety PiS. *Rzeczpospolita*.
12. Waszczykowski, W. 2016. Waszczykowski, W.: Chcemy wyleczyć kraj z kilku chorób. *TV Republika*. Iegūts no: <http://telewizjarepublika.pl/waszczykowski-chcemy-wyleczyc-kraj-z-kilku-chorob,27991.html> [sk. 11.11.2017.].
13. Winogrodzki, K. 2017. Kaczyński: Byliśmy z bratem kontynuatorami myśli Piłsudskiego. *WP Wiadomości*. Iegūts no: <https://wiadomosci.wp.pl/kaczynski-bylismy-z-bratem-kontynuatorami-mysli-pilsudskiego-6195371713992833a> [sk. 20.12.2017.].